

Milieumeerjarenplan 2018-2020

Uitgangspunten milieu van de bedrijfsvoering van
Wageningen University & Research



WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH



WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Milieumeerjarenplan 2018-2020

Uitgangspunten milieu van de bedrijfsvoering van
Wageningen University & Research

DATUM
26 november 2018

AUTEUR
Veiligheid & Milieu

VERSIE
1.0

STATUS
Definitief

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Milieubeleid en milieudoelstellingen van Wageningen University & Research	5
3	Verwachte resultaten en planning 2018-2020	9
3A	Vergunningvoorschriften	9
3B	Milieubeleidsvelden	10
3C	Wijzigingen vergunningen	14
3D	Organisatie	14
3E	Klachten en incidenten	15
3F	Speerpunten organisatieonderdelen	16
	Bijlage 1. Begrippenlijst	17
	Bijlage 2. Het wettelijk kader met betrekking tot milieu voor WUR	18

1 Inleiding

Voor u ligt het Milieumeerjarenplan 2018-2020 van Wageningen University & Research (WUR). In dit plan wordt aangegeven welke milieugerelateerde onderwerpen de komende jaren de aandacht hebben binnen WUR.

WUR heeft gebouwen op verschillende locaties in Nederland. Voor de activiteiten die WUR uitvoert op deze locaties zijn milieuvergunningen noodzakelijk. De vergunningen zijn zo veel mogelijk geclusterd per locatie/complex. In de grote (complex) milieuvergunningen zijn voorschriften opgenomen ten aanzien van het Milieumeerjarenplan. Voor de complexvergunning van Wageningen Campus zijn deze als volgt geformuleerd:

'Jaarlijks wordt uiterlijk vóór 1 mei een milieujaarplan voor het lopende kalenderjaar ingediend ter kennisneming aan het bevoegd gezag. In het milieujaarplan worden gegevens opgenomen over de in het lopende kalenderjaar geplande milieudoelstellingen, acties, milieumaatregelen, onderzoeken en activiteiten die worden getroffen en gericht zijn op het verder terugdringen van de door de inrichting veroorzaakte milieubelasting.

In het jaarplan dienen tevens de lange termijn doelstellingen voor de komende jaren te worden opgenomen. Bij het formuleren van nieuwe doelstellingen geldt als uitgangspunt de Best Beschikbare Technieken (BBT). In het jaarplan worden toekomstig te verwachten veranderingen in de bedrijfsvoering in het daarop volgende verslagjaar, die (kunnen) leiden tot een wijziging van de milieuvergunning situatie, opgenomen.'

WUR heeft er voor gekozen om in het Milieumeerjarenplan de milieugegevens op corporate niveau te formuleren. De WUR organisatieonderdelen zijn verantwoordelijk voor de eigen milieuplanning, de speerpunten daaruit zijn op hoofdlijnen in dit Milieumeerjarenplan opgenomen. Jaarlijks brengt WUR, naast een Milieumeerjarenplan voor de komende drie jaren, ook een milieujaarverslag van het afgelopen jaar uit. Op deze wijze geeft WUR volledig inzicht in haar activiteiten op het gebied van milieu. Milieumeerjarenplan en milieujaarverslag zijn in te zien op de website van [Wageningen University & Research](https://www.wur.nl).

Leeswijzer

In dit Milieumeerjarenplan 2018-2020 worden het milieubeleid alsook de bijbehorende doelstellingen verwoord (hoofdstuk 2) en de planning van de verschillende milieuonderwerpen toegelicht (hoofdstuk 3).

2 Milieubeleid en milieudoelstellingen van Wageningen University & Research

Wageningen University & Research neemt haar verantwoordelijkheid voor de bedrijfsactiviteiten op milieugebied.

Het WUR milieubeleid richt zich op:

1. het minimaal voldoen aan de vigerende wet- en regelgeving. Het wettelijk kader waaraan WUR wil en moet voldoen is samengevat in bijlage 2;
2. de geformuleerde duurzaamheidsambitie. Naast het wettelijk kader heeft WUR een duurzaamheidsambitie geformuleerd. Zo is er voor gekozen om 'voorloper' te zijn ten aanzien van de bedrijfsvoering. Dit betekent dat WUR duurzaamheid integraal oppakt in de bedrijfsvoering, dit uitdraagt naar buiten en dat duurzaamheid een vanzelfsprekend onderdeel is van de besluitvorming. Deze ambitie van WUR sluit aan bij haar missie van onderwijs, onderzoek en bedrijfsvoering. Logischerwijs is milieu een belangrijke pijler in deze ambitie.

Uit het milieubeleid volgen de volgende milieudoelstellingen voor WUR:

1. voldoen aan de vigerende voorschriften van de milieuvergunningen;
2. uitvoering geven aan het strategisch plan WUR 2015-2018;
3. per 1 januari 2019 uitvoering geven aan het strategisch plan WUR 2019-2022 (nog niet vastgesteld).

Ad 1. Voldoen aan de voorschriften van de milieuvergunningen.

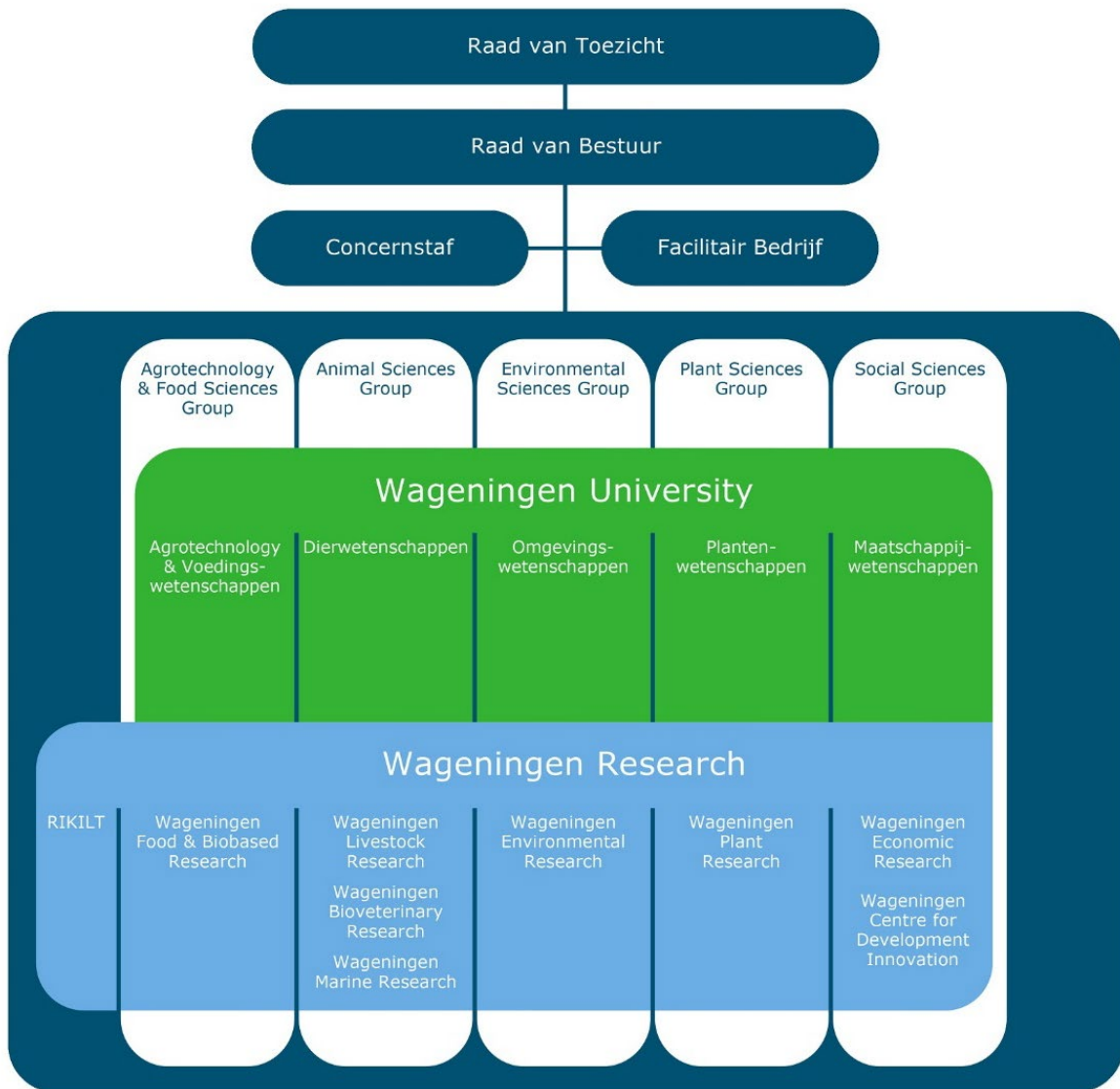
De milieuvergunningen voor WUR zijn vergund door de bevoegde gezagen (lees: gemeenten) per complex. Voor WUR zijn de volgende milieuvergunningen (Wm-vergunningen) verleend:

- Wageningen Campus
- De Dreijen Wageningen
- WUR-complex Lelystad
- WBVR (voorheen CVI) Houtribweg Lelystad

Daarnaast zijn de overige milieuvergunningen geclusterd in:

- Wageningen overig
- Overige locaties

Wageningen University & Research bestaat uit verschillende Sciences Groups en onderdelen (zie figuur 1). De verschillende onderdelen van WUR zijn verspreid over 26 verschillende locaties en geclusterd in complexen waarvoor milieuvergunningen zijn verleend (zie tabel 1).



Figuur 1. Organigram WUR

Tabel 1. Overzicht van de organisatieonderdelen die vallen onder de verschillende (complex-) milieuvergunningen per 1 januari 2018

	Wageningen Campus	De Dreijen Wageningen	WUR complex Lelystad	WUR Houtribweg Lelystad	Wageningen overig	Overige Locaties
Agrotechnology & Food Sciences Group (AFSG)	X					
Animal Sciences Group (ASG)	X		X	X		X ¹
Environmental Sciences Groep (ESG)	X					X ²
Energy & Exploitation unit Lelystad (E&EL) ³			X			
Plant Sciences Group (PSG)	X		X			X ¹
Social Sciences Group (SSG)					X ⁴	X ⁵
Wageningen Marine Research (WMR)						X ⁶
RIKILT	X					
Facilitair Bedrijf (FB)	X	X	X		X ⁷	X ⁸
Concernstaf+ (CS+) ⁹	X				X ¹⁰	

1. Proeflocaties
2. Sinderhoeve (Renkum)
3. E&EL maakt sinds 2013 deel uit van WUR als apart organisatieonderdeel
4. De Leeuwenborch
5. Wageningen Economic Research Den Haag en andere locaties
6. IJmuiden, Yerseke, Den Helder (2 locaties)
7. Sports Centre De Bongerd
8. Schoutenhoef (Bennekom)
9. De Concernstaf (CS), Wageningen International (WI) en Wageningen Academy (WA) behoren gezamenlijk tot CS+.
10. De Aula, Achter de Aula, studentenhuysvesting in Wageningen (Haarweg en Stadsbrink)

Ad 2. Uitvoering geven aan het strategisch plan WUR 2015-2018.

Duurzaamheid is een belangrijke pijler in het primaire proces van onderzoek en onderwijs. Daarin staat het streven naar *Science for Impact* centraal. WUR wil bijdragen aan oplossingen voor grote maatschappelijke vraagstukken, zoals het wereldvoedselvraagstuk, de klimaatverandering, de ontwikkeling naar een circulaire economie, het behoud van natuur en biodiversiteit en het verminderen van armoede. Dit komt ook tot uitdrukking in de missie 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'.

Wat betreft de bedrijfsvoering heeft WUR de ambitie om voorloper te zijn op het gebied van duurzaamheid. Op dit moment is WUR één van de duurzaamste onderwijsinstellingen in Nederland, en die positie willen we minimaal behouden. Uitgangspunt voor een duurzame bedrijfsvoering is het realiseren van evenwicht in de huidige sociale, milieu en economische behoeften zonder dat de toekomstige behoeften in gevaar worden gebracht. WUR heeft dit uitgangspunt vertaald naar de ambitie 'voorlopen'. Kort gezegd betekent dit dat WUR duurzaamheid in haar bedrijfsvoering integraal oppakt en uitdraagt. Daarbij is duurzaamheid een vanzelfsprekend onderdeel van de besluitvorming en hoort toepassing van 'proven technology' bij dit ambitieniveau. Deze duurzame ambitie is vertaald binnen de werkvelden bouwen, energie, afval, inkoop, catering, mobiliteit en duurzame medewerker. Een overzicht van de thema's met de geformuleerde doelen zijn verwoord in tabel 2. De resultaten van de duurzame bedrijfsvoering zijn af te lezen aan de hoge scores in benchmarks en is te merken in de dagelijkse praktijk. Zo staan op Wageningen Campus duurzame gebouwen, wordt meer en meer "groene" (hernieuwbare) energie gebruikt, zijn (facilitaire) diensten, zoals catering, schoonmaak en vervoer, verduurzaamd en worden studenten actief betrokken bij het duurzaamheidsbeleid.

Tabel 2. Overzicht thema's duurzame bedrijfsvoering met de bijbehorende doelen

Thema's	Doel
CO ₂ footprint	2% reductie per jaar (50% reductie t.o.v. referentiejaar 2010)
CO ₂ compensatie footprint	2% stijging per jaar
Klimaatneutraliteit	CO ₂ compensatie is minimaal 80% van de CO ₂ footprint, CO ₂ neutraal in 2030
Energie	Energieneutraal in 2030: 2% reductie per jaar, 30% reductie t.o.v. referentiejaar 2005
Afval	Reductie t.o.v. voorgaand jaar
Mobiliteit	Jaarlijkse reductie Transitie naar duurzaam vervoer en transport
Duurzaam Bouwen	Nieuwbouw: GreenCalcnorm > 330 (A+) Bestaande bouw: labelsprong bij renovaties > € 300.000
Inkoop	Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI), bij aanbestedingen worden de PIANOo ¹ criteria toegepast.

Medewerkers en studenten zijn van binnenuit gemotiveerd om bij te dragen aan de duurzaamheid van WUR. Vandaar ook dat duurzaamheid een prominente plaats heeft in het Strategisch Plan 2015-2018. Eén van de acht geformuleerde ambities is 'we opereren nog sterker als een maatschappelijk verantwoorde organisatie'. Deze ambitie is in het Strategisch Plan als volgt verwoord:

"Het past bij onze organisatie en ons domein dat we groot belang hechten aan maatschappelijk verantwoord ondernemen. De komende jaren steken we hier meer energie in door een duidelijke en herkenbare MVO-strategie te formuleren. De kern daarvan bestaat uit het maken van afwegingen waarin wetenschappelijke, maatschappelijke en economische belangen elkaar in balans houden en waarin onze verantwoordelijkheid zich niet beperkt tot onze eigen activiteiten. We borgen het MVO-beleid in onze organisatie met de ISO26000-zelfverklaring. Die staat naast de kwaliteitsbeoordeling bij onderwijs en onderzoek (accreditaties, peer reviews etc.)."

Specifiek voor milieu stelt WUR zich in het Strategisch Plan ten doel:

- energieneutraal in 2030;
- (verder) verlagen van het verbruik van aardgas in 2018;
- onderzoeken of WUR kan overgaan op groene energiebronnen;
- in 2018 wekt WUR 80% van het energieverbruik zelf op met duurzame bronnen.

MVO-groep

Leden van de MVO-groep zijn directeur Facilitair Bedrijf (voorzitter), directeur Corporate Human Resources, directeur Corporate Communications & Marketing, projectmanager Waardecreatie, een vertegenwoordiger namens de directeuren van de organisatieonderdelen, een vertegenwoordiger van de Studentenraad, een vertegenwoordiger vanuit het onderzoek en de coördinator MVO (secretaris). De voorzitter van de MVO-groep legt verantwoording af aan de Raad van Bestuur en de Concernraad.

In 2018 werkt de MVO-groep verder aan de ambities en doelen uit de MVO-agenda. In het WUR Jaarverslag en het WUR Jaarverslag MVO zal gerapporteerd worden over de bereikte resultaten. Daarnaast staat 2018 in het teken van het bepalen van de volgende stap in MVO-beleid: wat zijn nieuwe ontwikkelingen binnen en buiten de organisatie en hoe kan WUR daar vanuit MVO het beste op inspelen?

¹ PIANOo is het Expertisecentrum Aanbesteden van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, www.pianoo.nl.

3 Verwachte resultaten en planning 2018-2020

De verwachte resultaten en planning van milieu gerelateerde onderwerpen zijn onder te verdelen in:

- A. Vergunningvoorschriften
- B. Milieubeleidsvelden
- C. Wijzigingen vergunningen
- D. Organisatie
- E. Klachten en incidenten
- F. Speerpunten organisatieonderdelen

3A Vergunningvoorschriften

De voorschriften die zijn opgesteld in de milieuvergunningen gelden voor de verschillende activiteiten die de organisatieonderdelen van WUR uitvoeren. De geldende voorschriften voor de verschillende onderdelen zijn weergegeven in tabel 3.

Tabel 3. De geldende voorschriften voor de verschillende Sciences Groups

	Milieu-logboek ¹	Chemicaliën registratie ²	Energie- en waterregistratie ³	Calamiteitenplan ⁴	Onderhoud, keuringen, controles ⁵
AFSG	X	X	X	X	X
ASG	X	X	X	X	X
ESG	X	X	X	X	X
E&EL ⁶	X	X	X	X	X
PSG	X	X	X	X	X
SSG			X	X	X
WMR		X	X	X	X
RIKILT	X	X	X	X	X
FB	X	X	X	X	X
CS+	X		X	X	X

1. Het milieulogboek ontsluit informatie over onderhoud, metingen, keuringen, controles en milieuonderzoeken. Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande informatiebronnen zoals Gevaarlijke stoffen Registratie- & Opsporingssysteem (GROS), Energie, registratie, beheer en informatiesysteem (Erbis) en tekeningen in Planon. Het is voor WMR niet wettelijk verplicht om een milieulogboek bij te houden, omdat WMR buiten de complexvergunning valt: WMR hanteert een andere registratiemethode.
2. Chemicaliënregistratie moet plaatsvinden op alle locaties waar met gevaarlijke stoffen wordt gewerkt. Grotendeels wordt hiervoor het GROS gebruikt.
3. Registratie van water, gas/warmte- en elektriciteitsgebruik vindt plaats in Erbis.
4. Jaarlijks worden de calamiteitenplannen van de gebouwen beoordeeld en desgewenst aangepast aan de actuele situatie. Het calamiteitenmanagementteam wordt betrokken bij de oefeningen ter plaatse.
5. Periodieke controles en testen van de installaties worden uitgevoerd om emissie naar het milieu te bepalen en de veilige werking te garanderen. Voorbeelden hiervan zijn afvalwatercontroles, controle naar geuremissie, zuurkastcontroles, controles mestopslag, controles Nederlandse emissie richtlijn (NeR), en controles van gebouwgebonden installaties. Keuringsrapporten worden opgenomen in het milieulogboek.
6. E&EL maakt sinds 2013 deel uit van WUR als apart organisatieonderdeel.

De organisatieonderdelen zijn zelf vrij om te bepalen in hoeverre een (milieu)kwaliteitssysteem wordt opgezet. Taken of processen ten aanzien van milieu zijn zo belegd en geborgd. Echter, organisatieonderdelen die niet een (gecertificeerd) systeem bezitten, werken wel volgens de wettelijke richtlijnen. De eigen cultuur, wensen of verwachtingen van de eigen medewerkers, omwonenden of klanten kunnen bepalend zijn voor het wel of niet hebben van een (gecertificeerd) kwaliteitssysteem. Tabel 4 geeft een overzicht van deze systemen.

Tabel 4. De kwaliteitssystemen bij de verschillende organisatieonderdelen

Onderdeel	Systemen	Opmerking
ASG	ISO 9001	Voor WBVR en Wageningen Livestock Research (WLR).
	ISO 17025	Voor WBVR, 60 geaccrediteerde (diagnostische) testen.
	ISO 17043	Voor WBVR, rondzendoefeningen.
ESG	ISO 9001	Voor WENR en de Wettelijke onderzoekstaken (WOT)
	ISO 14001	Voor WENR
	ISO 26000	Voor de totale Sciences Group
	ISO 17043	Voor ringonderzoeken WEPAL van WU Omgevingswetenschappen
	GLP	Voor team Environmental Risk Assessment van WENR
PSG	ISO 9001	Voor proefbedrijven Unifarm en Bleiswijk en CGN PGR. HACCP voor proefbedrijf Lelystad
SSG	ISO 9001	Voor onderdeel WEER
WMR	ISO 9001	
	ISO 17025	
RIKILT	ISO 17025	
	ISO 17043	

Naast 'het voldoen aan' bovenstaande voorschriften zullen in 2018-2020 de volgende corporate resultaten worden behaald:

- het volledig en actueel zijn/houden van het milieulogboek;
- het stapsgewijs implementeren van de Tool Compliance binnen de organisatieonderdelen;
- het keuren van de aardgasleidingen op de Wageningen Campus (oostelijk deel) volgens Scope 7a;
- actuele rioleringstekeningen voor Wageningen Campus;
- het onderhoud aan het informatiesysteem GROS wordt uitgevoerd conform het meerjarenplan GROS (2014-2018). Voor 2018 betekent dit dat:
 - de nieuwste GROS-versie 3.5 wordt geïmplementeerd en de koppeling met de externe database van Chemwatch wordt gemaakt;
 - de veiligheidsinformatie in GROS wordt geactualiseerd met het oog op betere veiligheidsrapportages;
 - actualiseren chemicaliënregistratiebeleid en meerjarenplan GROS naar aanleiding van wetwijzigingen.

3B Milieubeleidsvelden

De reguliere werkzaamheden ten aanzien van bodem, lucht, (afval-)water, energie, afval, geluid, milieugevaarlijke stoffen, vervoer, inkoop, duurzaam bouwen, flora en fauna, biologische veiligheid en externe veiligheid zullen ook in 2018-2020 plaatsvinden.

In 2018-2020 worden de volgende corporate resultaten behaald:

Energie

WUR heeft zich gecommitteerd aan de meerjarenafspraken energie 3 (MJA-3) en zal de goede relatie met het plaatselijke bevoegd gezag in stand houden en aan de wet- en regelgeving en de afspraken binnen het MJA-3 convenant voldoen. De verplichtingen die hieruit volgen, worden nagekomen door WUR en leiden tot de volgende resultaten:

- een werkend energiemanagementsysteem;
- de uitvoering van het energie-efficiencyplan (EEP) 2017-2020.

Op basis van het EEP is de energiestrategie vastgesteld voor deze periode. Dit omvat de volgende samenhangende ambities uit de EnergieVisie 2030 van WUR:

1. Duurzaamheid
 - a) Uitvoeren van maatregelen uit het EEP 2017-2020 met als doel energiebesparing van minimaal acht procent (2% per jaar).
 - b) Bij zowel nieuwbouw als grootschalige renovatie zal zo mogelijk gekozen worden voor elektrische warmtepompen voor verwarming en WKO voor koeling en wordt het gebruik van aardgas indien mogelijk vermeden.

- c) WUR zal vanuit haar beleid van duurzame inkoop bij aankoop van producten en diensten van de aanbieders de aspecten energie en duurzaamheid expliciet uitvragen en meewegen bij de beoordeling.
- d) Bij het onderhoud zal de taak om rendabele energiebesparingsmaatregelen te traceren en deze direct in te voeren expliciet worden opgenomen.
- e) Inkoop groene elektriciteit (100% wind) via Garanties van Oorsprong wordt gehandhaafd. Vanaf 2018 investeert WUR 100.000 euro per jaar extra in aardgas besparende maatregelen.

2. Bedrijfszekerheid

- a) De bedrijfszekerheid van de energievoorziening en mogelijkheden voor duurzame energie (Warmte/koude opslag, geothermie, zonnepanelen, windturbines en bio-WKK's) worden onderzocht en toegepast indien voldaan wordt aan de randvoorwaarden.

3. Kosten

- a) Incentive energie. Om de Sciences Groups inzicht te geven in hun energiegebruik en energiebesparing verder te stimuleren, zullen departementen zelf budgetverantwoordelijk gaan worden. Na het vastgestelde referentiejaar dragen de departementen hun eigen budgetverantwoordelijkheid. Het referentiejaar is reeds vastgesteld voor PSG (2011), ASG (2013), ESG (2013) en SSG (2014) en AFSG (2017).
- b) Er geldt in principe een terugverdientijd van acht jaar voor duurzame investeringen. In bepaalde gevallen is een langere terugverdientijd acceptabel.

4. Wet- en regelgeving

- a) In 2017 is een vernieuwd Algemeen Technisch Programma van Eisen (ATPvE) vastgesteld. Hierin zijn naast de wettelijke eisen ook de ambities van WUR op gebied van energie en duurzaamheid vastgelegd en gebruikt voor nieuwbouw- en renovatieprojecten. In dit ATPvE zal ook uitgewerkt worden welke duurzaamheidsmeetlat zal worden gehanteerd en welke scores op deze meetlat overeenkomen met het WUR ambitieniveau "voorlopen" op duurzaamheid.
- b) Voor alle nieuwbouw, zowel woningbouw als utiliteitsbouw, geldt dat aanvragen van de omgevingsvergunning vanaf 2020 moeten voldoen aan de eisen voor bijna energieneutrale gebouwen (BENG). Daarnaast geldt dat per 1-7-2018 nieuwbouw aardgasloos moet worden opgeleverd.
- c) WUR haakt in VSNU-verband en via de gemeente Wageningen aan bij de landelijke en regionale klimaatopgaven, zoals het afbouwen van het gebruik van gas en CO₂-reductie.

(Afval) water

Gestreefd wordt naar het jaar op jaar verminderen van de gebruikte hoeveelheid drinkwater. Dit is de laatste jaren bereikt door water, waar mogelijk, te hergebruiken, en gebruik van grondwater toe te passen. Verder worden in veel gebouwen waterbesparende voorzieningen getroffen in onder andere koeling, toiletten en douches.

Afval

- a) Kritische prestatie-indicatoren (kpi's) ten behoeve van het monitoren van de prestaties leveranciers en de communicatie met stakeholders over afvalprestaties zijn vastgesteld en worden gemonitord.
- b) De afvalvisie voor WUR is geformuleerd en vastgesteld.

Geluid

Bij nieuwbouw, onderhouds vervanging en wijzigingen in onderzoek vinden er regelmatig wijzigingen plaats aan de opgestelde geluidsbronnen. Bij iedere verandering wordt beoordeeld of deze past binnen de geluidskaders van de milieuvergunning en, in geval van Wageningen Campus, het bestemmingsplan.

- a) Het akoestisch model van Wageningen Campus en De Drijen wordt regelmatig geactualiseerd. Eens per jaar wordt in het milieujarverslag inzicht gegeven in de wijzigingen, maatregelen en resultaten op het gebied van geluid.
- b) WUR draagt bij aan de revisie van het bestemmingsplan "Geluidsruimteverdeling Wageningen Campus e.o."

Lucht

Er is beleid waarin is vastgelegd hoe WUR invulling geeft aan de verplichtingen die voortkomen uit de NeR-voorschriften (Activiteitenbesluit Wm), waaronder de minimalisatieverplichting en een periodieke toetsing van de uitstoot naar de lucht door middel van berekeningen.

Vervoer

- a) In samenwerking met busvervoerders en de Provincie Gelderland wordt de busfrequentie van en naar de Campus verhoogd.
- b) In samenwerking met Provincie Gelderland en gemeente Wageningen wordt een directe busverbinding van ICE station Arnhem Centraal naar Wageningen Campus voorbereid, onder de projectnaam "Rijnlijn".
- c) WUR steunt de plannen van Gemeente Ede en Gemeente Wageningen voor een snelfietsroute van Ede naar Wageningen met efficiënte aftakkingen naar Wageningen Campus.

Deze acties passen binnen de plannen voor de algehele verbetering van de ontsluiting van Wageningen en Wageningen Campus. Tegelijkertijd wordt ingezet op het verduurzamen van mobiliteit. In 2018 wordt gestart met activiteiten en maatregelen die voortvloeien uit de Mobiliteitsvisie WUR. Per hoofdlocatie worden mobiliteitsplannen opgesteld en (vervolgens) geaccordeerd.

Inkoop

- a) In alle aanbestedingstrajecten, door de afdeling Inkoop begeleid, wordt MVO conform de MVI Tool geagendeerd. De projectleider besluit, al dan niet in overleg met de productmanager, hoe MVO vorm krijgt binnen de aanbesteding. De afdeling Inkoop rapporteert hier jaarlijks over.
- b) Het duurzaamheidspanel wordt ook de komende jaren ingezet bij enkele (grote) WUR brede inkooptrajecten.
- c) Conform de Aanbestedingswet 2016 (AW 2016) worden vanaf 1-1-2017 alle Europese aanbestedingen digitaal aanbesteed.

Duurzaam bouwen

Bouwen heeft een direct effect op het milieu. De laatste jaren zijn enkele grote gebouwen gerealiseerd en zijn bestaande gebouwen gerenoveerd. In 2018 wordt verder gewerkt aan een duurzame gebouwportefeuille:

- a) Voor Wageningen Universiteit worden een derde onderwijsgebouw en een dialogue centre gebouwd. Voor beide gebouwen worden strenge criteria opgesteld voor duurzaamheid en energiegebruik. Beide kennen een flexibele gebruiksfunctie. Groei en krimp in studentenaantallen worden opgevangen door ruimten voor andere onderwijs- en onderzoeksdoeleinden binnen of buiten WUR in te zetten. Zowel in onderwijs als symposia is ruim aandacht voor de thema's duurzaamheid en MVO.
- b) Voor Wageningen Research wordt een uitbreiding van het WKO systeem voorbereid, waarbij het nieuw te bouwen kassencomplex en voor het eerst ook bestaande gebouwen koude- en warmtezijdig op de WKO worden aangesloten. Voor het kassencomplex worden tevens buffertanks toegepast om tussentijdse schommeling in temperatuurvraag en -aanbod op te vangen.
- c) De komende jaren wordt samengewerkt met Unilever en PlusUltra bij het realiseren van duurzame gebouwen op de Business Strip van Wageningen Campus.

De doorontwikkeling van natuur op de Campus heeft blijvend aandacht. Zo wordt het parkeerdek in aanbouw voorzien van groene gevelbekleding en een bostuin langs de Bornsesteeg. Ook komt de in 2017 aangelegde natte natuurtuin (tussen Atlas en Mansholtlaan) steeds verder tot ontplooiing.

Flora en Fauna

In 2018 wordt het groenbeheerplan verder geactualiseerd, met nadrukkelijke aandacht voor het versterken van landschappelijke en natuurlijke waarden op Wageningen Campus. Aanpassingen zijn onder andere nodig vanwege nieuwe groenelementen op de Campus, zoals de bloemenweides, aanplant bolletjes en natte natuurtuin bij Atlas die op ecologische wijze worden beheerd. Tevens wordt onderzocht om extra beheermaatregelen te nemen zoals laten liggen van maaisels naast de vijvers om het waterleven de tijd te geven naar het water terug te keren.

Ook het flora- en faunabeleid van WUR wordt verder geactualiseerd en geïmplementeerd, hiervoor is het natuurwaardenonderzoek voor Wageningen Campus geactualiseerd en deels opnieuw uitgevoerd.

- a) In 2018 wordt in verband met voorgenomen sloop van diverse gebouwen in de periode 2018-2020 een quick scan flora en fauna uitgevoerd. Tevens wordt er voor de directe omgeving een habitatgeschiktheidsbeoordeling uitgevoerd. Indien door deze sloopwerkzaamheden negatieve effecten en overtredingen van de Flora- en faunawet optreden wordt nader onderzoek uitgevoerd. Op basis hiervan wordt een ontheffingsprocedure doorlopen en worden mitigerende maatregelen uitgevoerd.
- b) Voor de mogelijke sloop van opstallen aan Kielekampsesteeg in Wageningen wordt in de periode 2018-2020 jaar rond onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van vleermuizen en huismussen en een effectentoets op de natuur. Dit wordt in relatie met de planvorming over de ontsluiting van de Campus in overleg met de Provincie verder opgepakt.
- c) Voor Edelhertweg 15 (Lelystad) wordt in 2018 een ontheffingsprocedure flora- en faunawet gestart vanwege de aanwezigheid van vleermuizen en huismussen in het te slopen complex. Eén van de mitigerende maatregelen die hiervoor genomen moeten worden zijn het bouwen van een vrijstaande vleermuis/huismustoren op het complex.
- d) In 2018 wordt een quick scan en jaarrond onderzoek verricht naar de geschiktheid van de gebouwen Wiskunde en Transitorium naar beschermde dier- en vogelsoorten in verband met voorgenomen sloop. Daarnaast wordt gekeken naar de effecten van de sloop op de omliggende natuur.
- e) Voor de nieuwbouw van het 3^e onderwijsgebouw ter plaatse van Triton wordt in 2018 een effectenonderzoek van de nieuwbouw op de omliggende natuur uitgevoerd.
- f) Kapvergunningen en herplantplicht: in 2018 zal een overzicht worden gemaakt van het planten van bomen voortvloeiend uit de eisen in de afgegeven kapvergunningen. Dit overzicht wordt jaarlijks opgesteld. Een samenvatting wordt opgenomen in het milieujaarverslag.
- g) Bij voorgenomen kap van bomen in houtwallen of groepen van bomen wordt in de periode 2018-2020 vooraf een onafhankelijke bomenschouw uitgevoerd om verstoring van (jaarrond) beschermde nesten van vogels, vleermuizen en eekhoorns te voorkomen. Bij solitaire bomen wordt eveneens vooraf bekeken of er geschikte holtes voor beschermde dier en/of vogelsoorten voorkomen. Indien dit het geval is zullen er de noodzakelijke maatregelen worden genomen.
- h) Voor het terrein van de Leeuwenborch wordt een nieuw beplantingsplan ontworpen dat meer recht doet aan de biodiversiteit van de tuin en de bestaande en interessante bomen meer ontwikkelingsmogelijkheden geeft.
- i) Bij nieuwbouwprojecten zal worden onderzocht of duurzame (nestkast)voorzieningen getroffen kunnen worden voor gierzwaluwen, vleermuizen en huismussen. Dit kan bijvoorbeeld door vaste nestvoorzieningen in te bouwen in gevels of spouwmuuren.

Asbest

In diverse gebouwen van WUR is asbest verwerkt. Van vrijwel alle gebouwen die voor 1993 zijn gebouwd zijn asbestinventarisaties uitgevoerd. Naar aanleiding daarvan zijn beheersplannen opgesteld en beheersmaatregelen uitgevoerd. In 2018 worden de beheersmaatregelen gemonitord.

De huidige asbestinventarisaties geven niet in alle gevallen een voldoende beeld van het aanwezige asbest, waaronder zogenaamd 'verborgen' asbest dat alleen met destructief onderzoek kan worden aangetoond. 'Verborgen' asbest is overigens vrijwel altijd afgeschermd van de omgeving en vormt geen direct gezondheidsrisico. Echter de inventarisaties geven in veel gevallen geen inzicht in saneringskosten die bijvoorbeeld bij sloop of verbouwingen moeten worden gemaakt. In 2018 zal daarom in een projectstructuur de aanwezigheid van (verborgen) asbest duidelijker in kaart worden gebracht. Per gebouw zal vervolgens worden bekeken welke vervolgacties moeten worden genomen. Hiervoor heeft in 2017 een aanbesteding en selectie plaatsgevonden van drie adviesbureaus die dit proces zullen begeleiden.

In 2018 zal ook inzicht worden gevraagd van de asbestsituatie van gehuurde gebouwen. Hiertoe worden de verhuurders aangeschreven met het verzoek om informatie en indien nodig het treffen van (beheers)maatregelen.

In 2024 zal een algeheel verbod tot het in bezit hebben van asbesthoudende daken in werking treden en is het noodzakelijk hiervoor tijdig een saneringstraject te starten. Het is bekend bij welke gebouwen van WUR asbesthoudende daken zijn toegepast. In 2018 zal gestart worden met het inplannen van saneringen van asbesthoudende daken in de onderhoudsprogramma's, nadat een afweging is gemaakt voor het eventueel afstoten van overvollige gebouwen met asbesthoudende daken.

Bodem

Na sloop van de gebouwen Triton, Biotechnion en ASG/Edelhertweg15 in de periode 2018 - 2020 wordt de eindsituatie van de bodem vastgesteld met een verkennend bodemonderzoek.

3C Wijzigingen vergunningen

In de komende jaren zullen, naast de reguliere activiteiten, de volgende aanvragen door het Vergunningenloket worden verricht:

Algemeen

- In verband met recente wijzigingen in de milieuwetgeving de actuele milieuvoorschriften vastleggen per locatie of activiteit;
- aanvragen diverse typen vergunningen ten behoeve van onderzoeksactiviteiten (bijv. werken in de natuur, werken met chemicaliën).

Wageningen Campus

- Wabo-milieuvergunning deelrevisie geluid Wageningen Campus (gestart in 2013, doorloop tot 2020);
- Milieumeldingen, o.a. met betrekking tot bouw van onderzoeksfaciliteiten Unifarm en verhuizing van Livestock Research
- Waterwet revisie lozingen Wageningen Campus

Lelystad WUR-complex

- Verkennen van de noodzaak voor een revisie Wabo-milieuvergunning WUR-complex Lelystad, inclusief lozingsvergunning. Een en is ander afhankelijk van het tijdstip van verlaten van de locatie Edelhertweg 15 en nieuwe situatie aan de Wisentweg i.v.m. verpachting aan derden.

Lelystad overig

- De revisie Wabo-milieuvergunning voor de nieuwbouw van het WBVR aan de Houtribweg 39 (gerealiseerd in 2017) wordt in 2018 afgerond.

Wageningen overig

- Actualiseren vergunningenbestand naar aanleiding van verhuisbewegingen in de afgelopen jaren.

Nederland overig

- Door uitbreiding van de (onderzoeks)activiteiten van WMR aan de Spoorhaven in Den Helder zal een aanvraag Wabo-bouwvergunning en een melding Activiteitenbesluit worden ingediend (vanuit 2017 doorgeschoven naar 2018);
- Begeleiding van de ver-/nieuwbouw (in fases) van het Varkens Innovatiecentrum in Sterksel;
- Begeleiding bij de realisatie van een nieuwe onderzoekskas in Bleiswijk.

3D Organisatie

WUR wil minimaal voldoen aan de vigerende wet- en regelgeving. Dit betekent dat wij zelf verantwoordelijk zijn voor het voldoen aan wet- en regelgeving en dat er vanuit het bevoegd gezag wordt verwacht dat wij de interne controle op orde hebben. Als dit zo is dan kan het bevoegd gezag zich richten op specifieke controles, reguliere controles binnen een bepaald tijdvak (en niet het hele jaar door), en op het uitvoeren van minder controles. Compliant zijn begint met inzicht geven in kaders

(Milieumeerjarenplan, minimale eisen wet- en regelgeving), up-to-date vergunningen, naleving vergunningvoorschriften én het uitvoeren van audits. Hierbij wordt de zogenoemde cirkel van Deming toegepast.

In 2018 wordt verder gewerkt aan compliance bij WUR. Er zal worden overgegaan tot de aanschaf van de Tool Compliance om de bestaande compliance scan te vervangen. De *Tool Compliance* maakt gebruik van een register op arbo- en milieugebied, dat regelmatig bijgewerkt wordt als de regelgeving verandert. Een belangrijk element in de Tool is het borgen van compliance in de organisatie. Bij elke "regel" waar een organisatie aan moet voldoen, wordt in een borgingsdocument vastgelegd hoe de borging is georganiseerd. Ook moet bewijslast worden toegevoegd.

Sinds 2010 werkt WUR met het Vergunningenloket. Dit loket functioneert als aanspreekpunt voor alle medewerkers en studenten van WUR voor wet- en regelgeving en is ook aanspreekpunt voor de verschillende bevoegd gezagen. Met het inrichten van het Vergunningenloket is nu overzicht verkregen in alle vergunningen die WUR heeft. Daardoor heeft WUR nu op corporate niveau inzicht in de risico's en de vergunningvoorschriften. In verschillende mandaten binnen WUR is vastgelegd dat de organisatieonderdelen zelf verantwoordelijk zijn voor het actueel houden van de vergunningen en naleving van de voorschriften. Hierin zijn de organisatieonderdelen afhankelijk van elkaar en moeten ze op elkaar kunnen vertrouwen omdat milieuvergunningen niet op organisatieonderdeel, maar op complexniveau worden verleend.

De komende jaren zal meer en meer van de vergunningen overgaan naar het Activiteitenbesluit. De komst van de Omgevingswet (naar verwachting 2022) betekent zelfs een complete stelselherziening. Het checken of én hoe de huidige vergunningen op gebied van veiligheid en milieu (nog) overgaan in het Activiteitenbesluit en in de Omgevingswet wordt in komende jaren opgepakt.

3E Klachten en incidenten

Klachten en incidenten worden centraal geregistreerd, inclusief de probleemanalyse, opvolging en verminderen/voorkomen van de directe gevolgen. Hierdoor kan WUR:

- acties formuleren ter voorkoming van herhaling;
- intern en extern rapporteren;
- inzicht verkrijgen op Sciences Group en op corporate niveau;
- archiveren;
- melden bij en informeren van het bevoegd gezag.

Klachten en incidenten met betrekking tot milieu worden vermeld in de jaarlijkse milieuverlagen.

3F Speerpunten organisatieonderdelen

Onderdeel	Speerpunten 2018-2020
AFSG	<ul style="list-style-type: none">▪ vervangen van halogeen en kwiklampen door LED-verlichting;▪ verder verbeteren van de interne afvalscheiding na invoering EcoSmart.
ASG	Departement Dierwetenschappen werkt twee businesscases uit voor: <ul style="list-style-type: none">▪ zonnepanelen bij Carus;▪ realisatie koel-/vrieseilanden voor Carus en Zodiac.
CS+	<ul style="list-style-type: none">▪ verdere verbetering van de interne afvalscheiding.
ESG	<ul style="list-style-type: none">▪ bij interne verbouwingen wordt LED-verlichting toegepast▪ voorbereiding toepassing WKO voor Lumen▪ onderzoek uitbreiding zonnepanelen Sinderhoeve
PSG	<ul style="list-style-type: none">▪ doel: 1.5 mWp zonne-energie door panelen op gebouwen Agros en Klima en Proefbedrijf Lelystad;▪ uitbreiden LED-verlichting in klimaatcellen en kantoren;▪ uitbreiden raamswitches zuurkasten Radix West en Oost;▪ voorbereiding toepassing WKO voor Serre en Radix.
SSG	Duurzaamheidsgedrag medewerkers bevorderen door verschillende campagnes gericht op: <ul style="list-style-type: none">▪ woon-werkverkeer, gebruik van water en licht;▪ gezondheid van medewerkers.
RIKILT	<ul style="list-style-type: none">▪ onderzoek naar mogelijke realisatie van een centrale koel/vriesopslag (inclusief -80°C opslag);▪ onderzoek naar de mogelijkheden om het koelwaterverbruik van ICPMS-apparatuur te verminderen.▪ vervanging van verlichting (in o.a. gangen) door LED-verlichting wordt voortgezet.

Bijlage 1. Begrippenlijst

Organisatie

AFSG	Agrotechnology & Food Sciences Group
ASG	Animal Sciences Group
CS+	Concernstaf incl. Wageningen Academy en Wageningen International
E&EL	Energy & Exploitation unit Lelystad
ESG	Environmental Sciences Group
FB	Facilitair Bedrijf
PSG	Plant Sciences Group
RIKILT	RIKILT - Instituut voor Voedselveiligheid
RvB	Raad van Bestuur
SSG	Social Sciences Group
WBVR	Wageningen Bioveterinary Research (voorheen CVI)
WECR	Wageningen Economic Research (voorheen LEI)
WENR	Wageningen Environmental Research (voorheen Alterra)
WMR	Wageningen Marine Research (voorheen IMARES)
WR	Wageningen Research
WU	Wageningen University
WUR	Wageningen University & Research

Begrippen

ATPvE	Algemeen Technisch Programma van Eisen
BENG	Bijna energieneutrale gebouwen
EEP	Energie Efficiency Plan
Erbis	Energie Registratie, Beheer en InformatieSysteem, het WUR energie monitoringsysteem
GROS	Gevaarlijke stoffen Registratie & OpsporingSysteem
KAM	Kwaliteit, Arbo en Milieu
MVI	Maatschappelijk Verantwoord Inkopen
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WKO	Warmte/Koude Opslag
Wm	Wet milieubeheer

Bijlage 2. Het wettelijk kader met betrekking tot milieu voor WUR

Milieu wettelijk kader					
Niet uitputtend, per 1 januari 2018					
	Internationaal	Wetten	Besluiten	Regelingen	Overig
Bestuursrecht		Algemene wet bestuursrecht (Awb)			
		Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)	Besluit omgevingsrecht (Bor)	Regeling omgevingsrecht (Mor)	
Strafrecht		Wet op de economische delicten			
		Wetboek van Strafrecht			
Ruimtelijke ordening		Wet ruimtelijke ordening (Wro)	div. besluiten	div. regelingen	Bestemmingsplannen (gemeente/provincie)
Milieu		Wet milieubeheer (Wm)			
			Activiteitenbesluit milieubeheer	Activiteitenregeling milieubeheer	
			Besluit milieueffectrapportage 1994 (Besluit MER)		
					Nationale, provinciale, gemeentelijke milieubeleidsplannen, -verordeningen en programma's
		Richtlijn 2010/75/EU inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging)			
	Richtlijn milieuaansprakelijkheid (2004/35/EG)				
Geluid		Wet geluidhinder (Wgh)			Geluidsvisie Wageningen Campus e.o.
			Besluit geluidhinder		
			Besluit geluid milieubeheer		
				Regeling geluidemissie buitenmaterieel	
					Handleiding meten en rekenen industrielawaai

Vervolg bijlage 2. Het wettelijk kader met betrekking tot milieu voor WUR

	Internationaal	Wetten	Besluiten	Regelingen	Overig
Afval	Kaderrichtlijn afvalstoffen (2008/98/EG)	Implementatiewet EG-kaderrichtlijn afvalstoffen		Regeling Europese afvalstoffenlijst	
	Richtlijn 91/689/EEG inzake gevaarlijke afvalstoffen			Activiteitenbesluit	
	Europese afvalstoffenlijst (Eural, 2000/532/EG)			Regeling integrale tekst Afvalstoffenlijst	
	Richtlijn afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA/WEEE, 2012/19/EG)				
	Richtlijn betreffende het storten van afvalstoffen (99/31/EG)		Besluit stortplaatsen en stortverboden afvalstoffen (BSSA) Besluit vrijstellingen stortverbod buiten inrichtingen		
		Wet milieubeheer (H10)	Activiteitenbesluit	Activiteitenregeling	
			Besluit inzamelen afvalstoffen	Regeling inzamelaars, vervoerders, handelaars en bemiddelaars van afvalstoffen (RIA)	
			Besluit melden bedrijfsafvalstoffen en gevaarlijke afvalstoffen	Regeling melden bedrijfsafvalstoffen en gevaarlijke afvalstoffen	
					Gescheiden Inzameling Bedrijfsafval (GIBA)
					Landelijk afvalbeheerplan 2017-2029 (LAP3) Handreiking "Wegen naar preventie bij bedrijven"
Asbest			Arbeidsomstandigheden besluit (Artikel 4)		
			Productenregeling en -besluit asbest		
			Asbestverwijderings-besluit asbest		
Water- (kwaliteit)	Kaderrichtlijn Water (Richtlijn nr.2000/60/EG)				
		Waterwet (Wtw)	Waterbesluit (WaB)		
			Besluit kwaliteitseisen en monitoring water		
			Activiteitenbesluit milieubeheer	Activiteitenregeling milieubeheer	

Vervolg bijlage 2. Het wettelijk kader met betrekking tot milieu voor WUR

	Internationaal	Wetten	Besluiten	Regelingen	Overig
Bodem		Wet Bodembescherming (Wbb)			
			Activiteitenbesluit milieubeheer	Activiteitenregeling milieubeheer	
			Besluit Bodemkwaliteit	Regeling Bodemkwaliteit	
					Nederlandse richtlijn bodembescherming (NRB) AS6700/6701 (ter vervanging van CUR/PBV aanbeveling 44)
					CUR/PBV aanbeveling 51 (bedrijfsriolering)
Lucht	Richtlijn luchtkwaliteit 2008/50/EG				
		Wet inzake de luchtverontreiniging	Programma Aanpak Stikstof (PAS) 2015-2021		
		Wet milieubeheer (Wm)	Besluit niet in betekende mate bijdragen (luchtkwaliteitseisen) (Bnibm)	Regeling niet in betekende mate bijdragen (luchtkwaliteitseisen) (Rnibm)	
				Regeling beoordeling luchtkwaliteit	
			Activiteitenbesluit milieubeheer	Activiteitenregeling milieubeheer	
				Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL)	
Energie	Richtlijn 2010/31/EU Energieprestatie gebouwen (EPBD)	Bijna energieneutrale gebouwen (BENG)	Besluit energieprestatie gebouwen (BEG) Bouwbesluit 2012 (incl. aanvullingen 2017)	Regeling energieprestatie gebouwen (REG) Installatiekeuringen en eisen aan installaties, o.a. WKO, stookinstallaties, koelinstallaties (koelmiddelen).	Meerjarenafspraak Universiteiten (MJA3) Energie Efficiency Plan (EEP)
		Elektriciteitswet, Gaswet			

Vervolg bijlage 2. Het wettelijk kader met betrekking tot milieu voor WUR

	Internationaal	Wetten	Besluiten	Regelingen	Overig
Gevaarlijke stoffen	Registratie, Evaluatie en Autorisatie van Chemische stoffen (REACH) EC 1907/2006				
	Globally harmonised system (VN-GHS)				
	EU-GHS / CLP-verordening				
	Accord Européen relatif au transport international des marchandises dangereuses par route (ADR)				
	Richtlijn vervoer gevaarlijke goederen over land (2008/68/EG)	Wet vervoer gevaarlijke stoffen	Besluit vervoer gevaarlijke stoffen	Regeling vervoer over land van gevaarlijke stoffen (VLG)	Zie ook 'Opslag' (PGS richtlijnen)
	Verordening ozonlaagafbrekende stoffen (ODS) (1005/2009/EG)				
	Besluit 2010/372/EU betreffende het gebruik van gereguleerde stoffen				
	Verordening betreffende gefluoreerde broeikasgassen (F-gassenverordening, 517/2014/EU)		Besluit gefluoreerde broeikasgassen en ozonlaagafbrekende stoffen	Regeling gefluoreerde broeikasgassen en ozonlaagafbrekende stoffen	
	Richtlijn 96/59/EG betreffende de verwijdering van polychloorbifenylen en polychloorterfenylen (PCB's/PCT's)			Regeling verwijdering PCB's	
Inkopen / bezit chemicaliën en materialen		Geneesmiddelenwet	Besluit geneesmiddelenwet	Regeling geneesmiddelenwet	Chemicaliënregistratiebeleid WUR
	Richtlijn 2001/82/EU	Wet dieren	Besluit diergeneesmiddelen	Regeling Diergeneesmiddelen	
			Besluit dierlijke bijproducten	Regeling Dierlijke bijproducten	
		Wet op de accijns			
	VN-verdragen	Opiumwet	Opiumwetbesluit	Uitvoeringsregeling Opiumwet	
	Verordening 111/2005/EG Verordening 273/2004/EG Verordening 111/2005/EU (drugsprecursoren)	Wet voorkoming misbruik chemicaliën (Wvmc)			
	Verdrag chemische wapens	Uitvoeringswet verdrag chemische wapens	Uitvoeringsbesluit verdrag chemische wapens		

Vervolg bijlage 2. Het wettelijk kader met betrekking tot milieu voor WUR

	Internationaal	Wetten	Besluiten	Regelingen	Overig
Opslag					Publicatierreeks Gevaarlijke stoffen (PGS): nrs. 7, 8, 9, 13, 15, 19, 25, 28, 30, 31, 33.
Veiligheid		Woningwet (Ww)			
			Bouwbesluit 2012	Regeling Bouwbesluit 2012	Gemeentelijke bouwverordening
			Besluit Informatie inzake rampen en zware ongevallen (BIRO)		
	Richtlijn 2012/18/EU (Seveso III-richtlijn)		Besluit risico's zware ongevallen 2015 (BRZO 2015)	Regeling risico's zware ongevallen 2015 (Rrzo 2015)	
			Besluit externe veiligheid inrichtingen (BEVI)	Regeling externe veiligheid (REVI)	
			Warenwetbesluit drukapparatuur 2016		
	ATmosphère Explosible 1999/92/EG (ATEX 137)			Warenwetbesluit explosieveilig materieel 2016	
Natuur		Natuurbeschermingswet (Nbw)			
Landbouw			Activiteitenbesluit milieubeheer	Activiteitenregeling milieubeheer	
		Meststoffenwet			
		Wet ammoniak en veehouderij (Wamv)		Regeling ammoniak en veehouderij (Rav)	
			Besluit emissiearme huisvesting		
		Wet geurhinder en veehouderij (Wgv)		Regeling geurhinder en veehouderij (Rgv)	
		Wet Dieren	Besluit houders van dieren	Regeling houders van dieren	
	Verordening (EG) Nr. 1107/2009 betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen	Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Wg&b)	Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden	Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden	
	Verordening (EU) nr. 528/2012 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruik van biociden				

Vervolg bijlage 2. Het wettelijk kader met betrekking tot milieu voor WUR

	Internationaal	Wetten	Besluiten	Regelingen	Overig
GGO's	Richtlijn 2009/41/EG inzake het ingeperkte gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen		Besluit genetisch gemodificeerde organismen milieubeheer 2013 (Bggo)	Regeling genetisch gemodificeerde organismen milieubeheer 2013 (Rggo)	
	Richtlijn 2001/18/EG inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu				
Straling	Euratom richtlijnen	Kernenergiewet (Kew)	Besluit Stralingsbescherming	Diverse regelingen	
NB: wettelijk kader op gebied van Arbo, WOD, gebruik dierlijke bijproducten en in- en export zijn uitgesloten van dit overzicht.					